

Om språkendring og språkstyring

«Språket endrer seg hele tiden... Endringene er uttrykk for liv,... Men på veien taper vi også noe. Å miste den opprinnelige betydningen av f.eks. bjørnetjeneste er ille, fordi man da må bruke langt flere ord for å forklare det man mener» (1). Erlend Hem pekar her på noko heilt vesentleg. Om sjølve ordet bjørneteneste skriv Margarete Bonnevie: «Kommer fra Jean de La Fontaines fabel om bjørnen som for å jage en flue bort fra sin herres nese, tok og kastet en sten etter den, men samtidig med fluen knuste mannens hode.» (2) (ei sitatbok burde alle skaffe seg etter som dei veks til).

Hem (1) nemner enkelte ord der det synes å foregå ei forandring i tyding. Eg tillet meg å kommentere eit par av dei:

– Forfordede. Den tradisjonelle – og korrekte! – tyding er den som står i ordbøkene, skriv han: forfordede betyr å få for lite. Eg synes at vi skal halde fast ved det.
– Lødig betyr opphavleg rein eller verdifull. La oss halde fast ved den tydinga!

Når Aasmund O. Vinje i Dølen vendte seg til lesarane sine, skreiv han: «Du lesar med det gode vit.» Det samme vil eg (som sjølv er telemarking) gjere. Altså: Du lesar med det gode vett! Eg har tidlegare i år skrive om korleis nynorsken kan leve vidare i bokmålet (3). Eg håpar på positiv respons på det forslaget som gjeld norsk skriftspråk i offentleg sektor (plan A). Inntil vidare skriv eg nynorsk (min plan B er at nynorsken blir einaste riksmål i landet).

Å halde fram som nå, med språkleg todeling i bokmål og nynorsk, meiner eg er direkte usunt. Eg er ikkje psykiater, men språkmann (cand.philol. med universitetseksamen i fem fag) og språkbrukar. Eit retorisk spørsmål: Risikerer vi ikkje å ende opp i ein tilstand av språkleg schizofreni viss vi let humla suse som ho har gjort til nå? Den kjende amerikanske (!) språkprofessoren Einar Haugen har formulert eit interessant uttrykk: schizoglossi. «Resultatet av målreisningen hittil har... vært å skape en tilstand

som kunne kalles *schizoglossi*, en slags personlighetsspaltning som har gjort mange mennesker språklig splittet og usikre» (4). – *Dessutan* kan vi spare mange pengar (som kan brukast meir fornuftig) viss vi blir einige om ei språkform, *enten* eit norsk bokmål (plan A) *eller* nynorsk (plan B).

– Olav Momrak Haugann, *Kongsvinger*

Litteratur

1. Hem E. Blir psykiatriske pasienter forfordelt? Tidsskr Nor Lægeforen 2001; 121: 2314.
2. Bonnevie M. Ord som lever. En samling av norske og utenlandske sitater og slagord. 3. utg. Oslo: Aschehoug, 1967.
3. Haugann OM. Litt om språknormering. Tidsskr Nor Lægeforen 2001; 121: 1518.
4. Haugen E. Riksspråk og folkemål. Norsk språkpolitikk i det 20. århundre. Oslo: Universitetsforlaget, 1966: 239.

Typhi med stor T

Salmonella er kommet i en særstilling når det gjelder nomenklatur.

Artsnavn på bakterier og andre mikroorganismer skrives normalt med stor forbokstav i slektsnavnet (*Salmonella*, *Shigella*, *Staphylococcus*) og liten forbokstav i det såkalte spesifikke epitet (*enterica*, *sonnei*, *aureus*) (1).

For salmonellaslekten er det etter hvert identifisert nærmere 2000 varianter, og tidligere trodde man at de alle var ulike arter (spesies), som altså fikk hvert sitt navn (f.eks. *enterica*, *typhimurium*). Gjennom DNA-undersøkelser er det nå slått fast at de kjente salmonellavariantene bare består av to arter, *Salmonella enterica* og *Salmonella bongori* (2). Sistnevnte sees nesten aldri, i praksis tilhører derfor «alle» den førstnevnte arten. Denne arten har seks underarter (subspesies), og av disse er subspesies I den viktigste i human patologi. Til denne underarten hører da også bakterien som gir tyfoidefeber og mange som gir gastroenteritt. Ellers i bakterieverdenen er det ikke vanlig å gi ulike subspesies og varianter egne navn, men for *Salmonella* er det av praktiske og

epidemiologiske grunner ønskelig. Det korrekte navn for to av representantene vil nå være *Salmonella enterica* subspecies *enterica* serovar *typhi* og *Salmonella enterica* subspecies *enterica* serovar *typhimurium*. Bemerk at «serovar» er et eget ord som betyr serovariant (3). Ordet brukes både på norsk og engelsk.

Slike lange navn blir det for tungvint å bruke i praksis. For å unngå forvirring har man derfor valgt å beholde det gamle systemet med toleddede navn også for disse variantene. Men man har avtalt internasjonalt at «etternavnet» skal ha stor forbokstav for å understreke at dette ikke dreier seg om arter i egentlig forstand, men varianter av underarter. Korrekt skrivemåte blir altså fra nå av, også i Tidsskriftet: *Salmonella Typhi* og *Salmonella Typhimurium* ved første gangs omtale, senere S *Typhi* og S *Typhimurium*. Dette gjelder vel å merke kortformen, skulle man ønske å skrive hele det offisielle navnet, skal liten forbokstav fortsatt brukes. Bemerk også at man på engelsk setter punktum etter den store S som betegner slektsnavnet *Salmonella*, mens vi ikke gjør det.

Det har også vært vanlig internasjonalt å

bruke kursiv, slik: *Salmonella enterica*. Imidlertid skal det siste leddet i de nye kortformene ikke skrives i kursiv, slik at man på engelsk nå vil finne *Salmonella enterica*, men *Salmonella Typhi*. Bruk av kursiv er imidlertid ikke gjennomført systematisk internasjonalt, og Tidsskriftet velger fortsatt å skrive gruppenavnet i vanlig rett skrift (1): *Salmonella Typhi*.

– Pål Gulbrandsen, *Tidsskriftet*
pal.gulbrandsen@legeforening.no

Litteratur

1. Skikk og bruk i Tidsskriftet. Oslo: Tidsskrift for Den norske lægeforening, 1997: 25–6.
2. Old DC, Threlfall EJ. *Salmonella*. I: Balows A, Collier LH, Sussman M, red. *Topley & Wilson's microbiology and microbial infections*. 9. utg. London: Edward Arnold, 1998.
3. Øyri A. Norsk medisinsk ordbok. 6. utg. Oslo: Samlaget, 1998.